

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 20.

На Цетињу у Суботу 20. Маја (1. Липња) 1872.

ГОДИНА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. е. 6; по г. 3; четврт г. е. 1. 50. и. За СРБИЈУ год. е. 7; по г. е. 3. 50. и.; четврт е. 1. 75. и. За све друге земље год. е. 8; по г. е. 4.; четврт г. е. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Доноси, предата и све наручбине шљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Ботору.

ИЗ БОСНЕ.

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА ПРОПАСТ СРПСКОГА НАРОДА
У БОСНИ.
(Наставак.)

Влада се бојаше, да не искрене опет какав Пеција. За то пошље наскоро у Босну за везира свога вјештог сплеткара Османа Шерића нашу. Овај као пови везир поче полазити њека мјеста у Босни. Но прва му брига бјеше, да накупи новаца. И то је брзо постигао. Свакојегу закупника, који је ма што закупљивао, највише је обрљао, пак онда онако врућа пуштао у народ, да га глоби. Осман за то није марно, него је још увијек глобацији давао правичу.

Осман паша добро је познавао српски народ у Босни, особито онај у Крајини. За то је првије свега настојао, да га убије у главу. Па и то му је испало за руком. Он је преко својих људи потајно дизао народ, да се сели преко, да бјежи куда знаде, а међутим они исти људи куповали су добра онијех, што бјегаху и то буд зашто, ни за десети дио праве вредности. Но многа су добра и отега онијем несретницима, а многа су пропала на превару. На примјер, кад један, који је наурио да бјежи, није могао наћи купца, за готове новце он је онда оставио једноме од купаца своје добро да му га чува и опет врати када се он поврати. Но када су се њеки од бјегунаца вратили, не смједоше ни заискати своја добра.

Није се није народу забрањивало прелазити. Мудрири и виши чиновници гледали су својим очима у по дана гдје се народ иселава. У санџаку бањалучком они су превозили и ствари куповали, код њих су ствари на сахрану остављане и они су народ у томе санџаку дизали, а из Градишкога Мехо Мијуновић и Сали Ефендија, бивши онда у конаку благајник.

ПОДЛИСТАК.

СРЕЋА И НОВАЦ.

II.

ДВИЈЕ ЛУДЕ ГЛАВЕ.
(Наставак.)

Ове ријечи бјеху на Мину управљене, која у тај мах, бојећи се да пехотице не сазна туђу тајну, излазаше из њеног кута.

Мала сељанка увијек се је бојала ујака њене господарке, јер се овај ругаше њеном кичицу; али у овај мах лице му издаваше тако сраман изглед, да је спрота њевојка пребједела и морала се придржати за зид да не падне.

Поглед Риствинов опомену Мерсена, да не чини добро, те овај настави као у шали:

— Гле! гле, мале љубонитљивице! Како се боји што је ухваћена на дјелу!

— Господине, ја нијесам прислушљивала, вјерујте ми! повика Мина дрхћући.

— Па и да си, неби било велика зла, јер нијесмо ништа тајно говорили. Ја сам и заборавао шта смо рекли. Де, да видимо, мала, знаш ли што?

— Ја, ја нијесам ништа чула, протена спрота њевојка, која би дала све на свијету, само да јој се у овај мах удаљити од њих.

— Не бој се мала, не бој се, прихвати г. Мерсен расијано. Нећу ником казати, како сам те ухватио, гђе прислушљиваш на вратима.

— Али, господине . . . , настави Мина.

— Доста, кад ти кажеш, да ти нећу ништа!

Осман паша путујући по Босни дође у Градишкуну, зановједи да сви кнезови и попови дођу. Том приликом дође и народа доста. Везир сједи са медисом у Белагића шљивнику, и поче народ питати: „За што море бјежите у кнеуре? Ваљда ви је књаз биоградски поручио да дођете? Какав ви је зулум?“ Један од кнезова поче говорити, за што бјеже, и какав им је зулум, али се међу свештенством нађе изрод, — поп Стојан Угреновић — који истрча пред везира и на сав глас поче викати: „Лажу они господару, нема зулума, него има паса, који су ваљда од некале послати па зову народ у Србију.“ Везир рече онда испуљенима: „Видите, бре, како лажете! Ваш законша паметап је ђок, он зна да нема зулума. Бе аферим паназ, он право збори; а ви ајте кући, па ми пађите онога, који вас буну да бјежите.“

За тијем посла везир истога пона Стојана, да враћа народ и доста се врати онда. Из Брчкога ишао је један трговац враћати људе из Посавине. Везир се није шалио, него је одма с покрај воде дигао сав народ. Док се то збијало, Осман путоваше по пароду, пак још долазећима даваше по који комад хљеба. Тако исто хтједо и трговцима показати своју милост и исниговаше их, колико је који дужан, и колико су њему дужни, пак ће он, вели, писати самоме цару за измирење. И он је доиста писао у Цариград, али не за то, него је јавио, како има њеко, што рају диже, и да он није дошао на вријеме, сва би земља опустила. На то му долазаху из Цариграда похвале и наредбе да ради по своје убеђењу.

И Осман паша је радпо све по својој вољи. Још му је остало да створи у пароду своје хајдуке, који ће бити угњетачи и шпијунци, како ће Турци имати још бољи изговор, те по селима

Иди, иди играј ћете моје, опет ти кажем, твоја госпођица пеће ништа знати.

Ово рекавши отпусти њевојце, а за тијем уђе с Риствином у садон.

— Ја мислим, рече овај, да та мала није много разумјела.

— Осим тога, одговори Мерсен, неби смјела ником говорити, бојећи се да је не оптужим за шпијунство. Не бојте се, пеће ником казати.

Цијелог тог вечера, Мина је, играјући, мислила о том:

— Што му драго, ту мора имати нешто! Можда штогођ против госпођице Олимпе, али ја знам шта ћу.

III.

ИДЕЈА МИНИНА.

Олимпин ујак много разумјеваше, да његов пријатељ има право, што се боји, да им млада њевојка не поквари посао. Он знађаше, да Олимп, вична да не слуша никог до својих људи, тим прије ће се противити његовој вољи, што ће је у овом случају и мати подржавати.

Он се договори са Риствином, да употребе лукавство код њевојке, служећи се најгором странком њеног карактера. Г. Мерсен неби усвојио овај план, достојан Риствина, да се није падао, да ће, приморавши госпођицу Ван Лимпен на ту удају, учинити је срећном, т. ј. богатом; јер у његовијем очима не бјеше среће без богатства. Главни је било, да се брзо ради, јер Риствин му је казао, да сваки дан задоцнења може поварити „посао“.

— Какав то бјеше посао? То ћемо даље виђети. — Г. Мерсен, преко свег његовог посла, који му сваки тренутак одузимаше, досијеваше,

тумарати, па ће нају ваљана Србзна, тога одмах за хајдука и хајдучког јатака прогласити и онда га наравно са свијета уклонити. За ту сврху требало му је наћи човјека позната у крајини и вјешта хајдука, пак њему тај посао предати. И такога човјека нашао је у попу Стојану Угреновићу, кога султан обдари са ферманом, сабљом и орденом. Бивши тада митрополит босански, покојни Игњатија, посвети га за протојереја, те сада поче Стојан радити на повјереном му послу. Одмах дозове к себи њекога Остоју Ђору из села Драгаља, и показа му жељу господара везира, и рече му: добро се владај, па ћеш бити увијек припознат у турском суду. Остоја се прими тога посла, али њему није било до шпијонлука, него њему било до тога, да козарпани Турци непреводу рајине волове и при томе да се напије и напијева и по који дукат узме. У истини он је у пошљедње вријеме више хаснио него штете правичу: Друге године он се свадио о протом, тако да је прото морао увијек код себе држати по четири момка. Ноћу се искупи још више друштва, па хајде у пљачку, све на име Остојино. Турци су по селима тумарали, везали и пељали и слали у градишкунски град. Одатле их пушташе кајмакам и прото, узимајући од свакога по 5—10 дуката. Но кајмакам се промијени и на његово мјесто дође Раудбег. Овај одмах ставе мислити, како ће смакнути Остоја. И доисли се. Он нађе једног несретника Панту Змијанца а овај узме још уза се Марка Дућерина. И Раудбег одирави их у хајдуке и обећа им, ако доведу главу Остојину и малог Човића, да ће добити ордене као и прото. Ова двојица дигну се у хајдуке, одаше њеко вријеме сами, последије се састадоше са Остојом и другима у кући њеког Илије Гојковића из Гаштице. Ту се закупу један другом и пођу

некако, да изахује, свако јутро, са пећаком, у шетњу. Јахање је било Олимпино љубиво тјелесно упражњење и ти изласци даваху њеном ујаку прилику, да употреби ове своје краснорјечије у корист његова плана.

Вода, капајући у кањлама на камен, најпослије га изједе; тако исто и разговор. Кад се непрестано опетује једно, те једно, уху се најпослије навикне, па га радо слуша. Олимп а се неосјетно навикаваше на мисао, која јој одирије мрска бјеше.

— Риствин је вјешт човјек, рече јој једног дана ујак; не знам како се је добио, те је привољео оног богатог Инглеца, да му прода његове лијене коње, што се теби онако јако допадају.

— Је ли могуће, повика Олимп, у које заставише очи од жеље, јер је често говорила, да би вољела да добије те коње. А за што их нијесте ви купили, ујаче?

— Ја нијесам богат, да се могу толико ризметати, одговори Мерсен озбиљно. Уосталом Риствин је опредјелио те коње за кола, што ће његовој невјести да да.

— Ах! А ко је његова невјеста? упита Олимп смјешћи се са презрењем.

— Зацијело, нијеси ти; почем си, са безпримјерном свирјеношћу одбила свротог момка. Али Риствин је свјетски човјек, он хоће да даје балове, вечерње забаве, у лијеном замку, што је науман да куши, тамо, на подножију бријега Габриса. Дакле, мора се, на сваки начин, женити и ја сам му савјетовао, да проси млађу госпођицу Ридлер. Шта мислиш, да ли би та партија била добра за њега?

— И: ах, одговори Олимп опором. Г.

даће. Не прође много и Панто и Марко ухвате згоду и убију Остоја и Чавића на спавању. Људи, који познаваху погинуле, кажу, да Панто неби смио ни с десеторицом ударити на њих, да нијесу најприје о цјепаницом главе разбили. И тако им они сада одсијеку главе и однесу Раудбегу.

Раудбег им даде бакшиша по 500 гроша и ништа више. Марко остаде да ради и ради и дапас у Градишком, а Панто посла опет Раудбег да тражи од раје новаца, јер хоће велику зграду да прави, која кошта до 8000 ф., пак му треба пара, али несрећом његовом поквари му план Остоја Јанковић, корманш са његове лађе. (Свршиће се.)

ТУРЦИ У ЈЕВРОПИ.

ОД ГУСТАВА РАША.

IV.

(Свршетак.)

Са том азијатском индивидуалношћу стоји у тјесној свези необразованост, непознавање странага свијета и занемареност млађага нараштаја. Погледајте Турчина и на његовом грдноме лицу неће те видети никаква израза мисли и образованости. Турчин не распутује нити говори, јер се њега ништа не тиче. Он чује да је „странац“ из „Франкистана“, а ње је тај Франкистан то се њега не тиче. Туркиња види одјећу Јевропљанке и с тим је она задовољна. Турке Јевојке, које се васпитавају по јевропски у хришћанским заводима у Бајруту, Јерусалиму, Цариграду, када се уладу послје њеколико година опет су прале Туркиње. Азијатска природа је несвадљива, стамболски Турци на другој страни Босфора, у Пери, имају сваки дан пред очима јевропску образованост, јевропске обичаје, они чују јевропску музику они се шетају у вече по освјетљеним улицама, и они ипак остају посрјетљиви. Њима је милија дрека њихове музике њима су милије њихове чатрље него уређене куће, њима је милије њи по мрачним улицама. Виђао сам Турке. Ње стојеће шакама једна на совацама, а јела су им једва за прасице. Јевропски стомак не би их могао поднијети. Ни сам двор султанов није по јевропски намјештен. Само сам од њеких отмијених Турака чуо, да су примили јевропски начин живљења, своју дјечу васпитали и научили језику. Па и то чине само они богати Турци, који по више година проведу у Италији или Француској, као Мустафа Фазли паша, брат вицеграда мисирског. Иначе тога нема у мисирским Турака. У Стамболу је могао бити прије триста година исто као и данас. А по свој прилици да би овако исто живили и послје триста година, кад би т. ј. могли још толико у Јевропи постојати.

Ни од саме турске државне власти није ништа чињено да се то азијатско племе преобра-

зи. Учили завлада нема у Турској. Влада турска и не зна шта је то настава народна, редовна, обвезна. Све што се у турскијем школама учи, то је читање и писање. Читање је ограничено само на корак, из кога по њека мјеста науче на памет. Ја сам више пута улазио у турску школу, па шта сам видео? Око 50 дјеце сједи на ускијем клупама и пјевајућа читају по њешто из корана а при томе непрестано клањају главом. Већина нема књига, него они говоре за онима, који имају. Турски језик, особито писање тако је тешко да је мало Турака, који знају написати оно што мисле. За то има јавних писара, који то за плату чине. А кад турско дјете изиђе из школе, оно заборави и оно мало, што је научило. Јер нема ни сретаста ни виших завода, да се даље образова. У турскијем варошима, ни у Самоме Цариграду, нема јавних предавања, нема позоришта, нема изложба, нема учени друштва, — а то су све средства и заводи, који покрећу Јевропејца да мисли. Ни књига нема. Дакле није се чудити, што је Турчин у сваком погледу глуп. Коран забрањује, да се жива створења праве од камена или бојом. Дакле о сликарству и кипорству не може бити говора у Турака. Статуја капитолског Венуса не би ни мало дирнула Турчина, исто као и слике Рафаелове и Корацијове. Тако је исто и са свирком и са способношћу, да науче свирати. У јавним бантама у Пери сваке педјеље свира музика. Али нећете видети ту Турчина или Туркињу. Па Турци слабо и пјевају. У војсци турској има истина музике, али свирачи нијесу Турци. Доста је ако Турчину надне у дио бубањ.

Оно има турске литературе као и библиотеке у Цариграду, али народ турски не зна за ту књижевност, а библиотеком се користе поједини научњаци. По томе наравно да незнају Турци ни за стране књижевности, ни за класичну Грка и Римљана, и ако су заузели најљепше земље класичне старине у Јевропи. Ево шта прича Грим о томе незнању турском: „Два Турчина, који спадају међу најизображеније пратиће нас на нашем даљем путу. Из разговора о томе путу увидио сам њихово савршено незнање историје и књижевности. Имена „Троја“, „Омир“, били су први пут из мојих уста и они нијесу могли никако схватити, шта ће велики у маломе селу Бунарбаши (тако зову они сада Троју.) Моје филологијско срце разгњеви се јако због такве глупости на Босфору. У даљем разговору ипак сам дознао да им Плато и Аристотел нијесу са свијем непознати, али како? Код њих је био Плато велики везир код краља персиског, који му је повјерио сива, да га васпита. Но велики везир није оправдао повјерење краљева. Краљевнић је остао глуп и поред науке божанственога Платона и краљ загрози великом везиру немилостиво и изгнањем. Но Платон је у исто вријеме учинио једнога роба, од петих година, који је краља задивио својим знањем, и краљ за то обаспе милостиво великога везира и његово

име живи и дапас у народу. Тај роб звао се Аристотел. — На тај начин межда је како год и отац дошао у службу персиског краља.“

На другом мјесту у тој занимљивој књизи прича Грим, како су Турци глуми и што се музике тиче. „Музика свираше на руском вапору, од Бујукдере до Пере. Запитах нашега пратиоца Мустара беја, које му се комад најбоље допадне? „Флаута“, одговори он; и ја му ипак нијесам могао доказати, да је инструмент друго, а друго оно што се свира.“

Тако неразвијеном, глумом народу не може бити оспотанка у просвећеној Јевропи.

ДО ПИСИ.

ТРЕБИЊЕ, 10. Маја. — Овије дана много су новине говориле о догађајима у Смирни, како су Хришћани немилостиво поступали са жидовима. Плачни положај жидова, шта више свирјепост опијех Хришћана, дала је турској влади повода, да излије своју пуну власт над кривцима, које је дала довести у Цариград, да ту јавно покаже правницу и изрече казну злочницима. Овом је приликом, како новине приповједају, рекао: у мојој држави нема Хришћана, нема Жидова, нема Турака, него сви узивају једнако право!

Кад се сразли стање Босне и Херцеговине са овим ријечима, сваки ће видети колика је ту супротност. Познати су зулуми, које ми трпимо од Турака. Већи немогу бити. Искуство досадање довољно је показало, да свака ријеч Султана или његове владе о благостању и напретку својих поданика само иде на бољак Турака, а Хришћанима да је исто. Када је султан оно изустно, јели помислио, да је у његовој држави и Босна и Херцеговина? Одвеси се он ево његове ријечи и на ове земље, или су ове изнимка? Када промотримо, каква је покривеност, какво насље, какав страх, које Турци задају раји, када видимо, да турски суд има један милостиви закон за Турке, а други неправедни и строги за рају, када сваки дан гледамо, да сваки турски чиновник самостално у свом окружју влада на ископ Хришћана, шта друго казати можемо, него да Султан или незна што говори, или да незна за Херцеговину и Босну, или ако зна, да их хоће да угњетава до дана, кад их узмора предати јединству српском.

Веже и на колац ставља Хришћане, који што преступе, да неспоминемо небројане невинне жртве, гони у заточење људе, који су пријатељи свога народа, — и ми ништа не би рекли, пека казни свако зло дјело, право је, али неправде, од којих страдамо, додијале су, и тако нас не могу обмахнути оне лукаве, неистините султанове ријечи. Турчин бије рају, убија је, из куће је гони, голу је оставља, ра-

лаше. Али откад је чула разговор Олимпијев ујака, са Риствином, који је нама познат, мала Швајцаркиња, ипак врло ветрењаста, почела је озбиљно да размисља. Неограничена оданост к њепој друзи из дјетинства, даде јој необичну процијателност. Бојећи се за срећу Олимпију, непрестано је мотрала на сва Мерсенова и Риствинова дјела. Схвативши по коју ријеч овђе, онђе, закључила је да жељена удаја мора бити пут каквом страшном злочинству!

Редимо узглед, да је Мина имала обичај, да чита најдраматичније романе повијег доба, па с тога, у овом двадесетогодишњем уображењу, непрестано се смучаху тамо тамо највећа злочинства, убиства, самоубиства, робија, губилиште, и т. д.

Дакле, ништа јој се не чињаше природније, него да пренесе у истински живот, напрасне романтичне промјене, из књига, које је јако вољела. Овако размисљајући, најпослије закључи, да Риствин мора бити један од најгоријех злочинаца; можда какви одбегли робијаш, који је она не знала како, толику власт задобио над г. Мерсеном, да овај мора као роб да му се покорава. Дакле овај одбегли робијаш, намјераваше, по свој прилици, да убије госпођицу Олимпију, узевши је за жену, па послје да насљеди њево имање. Ма како перјерватне да бјеху ове претставке, следства због читања, оне узнемираваху Мину, која живљаше у непрестаном страху. Једна, и последна, нада бјеше јој, да Олимпија не ће пристати, да пође за Риствина.

(Наставиће се.)

Риствин мора много боље од мене знати, шта је за њега добро.

— Његова би највећа жеља била, да те пазове госпоњом Риствин. Већ ме је питао, каква је твој укус за дијаманте и чинке, да би умјео приправити свадбени дар. Ако се ријеш, да тражи госпоњцу Ридлер, то ће бити само с тога, што је изгубио наду, да може тебе добити.

— Дакле г. Риствин је богатији од вас ујаче? запита Олимпија замисљена.

— На сваки начин! И не само, да је богатији сада, него у будуће има врло лијеп изглед, док, напротив, моје имање почело је да опада.

— Зашто? рече Олимпија. Међутијем, не можете рећи, да је он млађи од вас; јер, ако се не варам, једнијех сте година.

— Хм! Чини ми се, да сам ја мало старији — г. Мерсен је лагао, јер је он имао четири пет година мање од Риствина. — Али главно је, што је он вјештији и смјелији од мене. Осим тога, он је са цијелијем свијетом у сношају, и сва предузећа, која мене упропашћују, за њега су златна руда.

— Чиме је стекао толико познанства, па цијелом свијету? запита опет Олимпија.

— То се да врло лако разјаснити, многијем путовањем, пространим трговинском, одговори ујак, кога ово питање доведе у малу забуну.

— Ах! он је много путовао! Знате ли, да ли је био у Холандији? Мајда познаје мога стрица из Дандама, ког ја нијесам никад виђела. Морам га питати, је ли поштјетно Задама и њу Петра великог.

— Ни пошто! повика Мерсен.

— А зашто? Зар је он, на свом путу, чинио какво зло?

— Не, каква ти чудна мисао дође! Али не ћу да зна, да смо о њему говорили. Почем си га одбила, то би имало хрђавог дјелства. Ти си наметна љавојка, мораш ме разумјети, Олимпија.

— Не баш позитивно. Али ако сам је то тако недовољно, ја ћу одустати од моје намјере.

Тог истог дана, Олимпија, боље испитујући Риствина, провађе, да му понашање није тако просто, као што се њој с почетка чињаше.

— Да ли си ти, кадгод добро гледала г. Риствина? запита она Мину, кад оста с њоме на само.

— Не донета! Сувинше ми је ружан зато! одговори селачица весело.

Али, на њепо велико чудо, Олимпија не хтије, да пристати у шалу.

— Није тако ружан, као што велиш, рече јој озбиљно. Уосталом, кад је човек добар и наметан, не чини ништа, што су му црте, мање више, неправилне.

— Како? . . . Ви кажете? . . . повика Мина упреманшена.

— Ја ти кажем, да г. Риствин није тако смијешан, као што ти се чини! одговори Олимпија мало нестрљиво.

Ако је Мина, у почетку кад је био говор о удаји Олимпијиној за Риствина, помјејавала овога, она је то чинила, да само подражава њену господарку, а не да је одврати од удаје, која јој се у псуни не чињаше ни тако смијешна, ни несразмјерна, какту је она престав-

дспу је под ногама газии, а Султан и намјесници му смју се и шутећи одобравају, или ако то не могу они хоће лажју да обману страни свијет, да је у Турској равноправност. И Фали се султан, да му је раја мирна и задовољна! А како да не буде мирна, кад је у шапама дивљега вука немоћна, слаба и венаоружана? Како да се не покаже задовољна, кад се боји још већега зулума?

Ви, који невјерујете, да раја овакве муке подноси, ви, који међу мртвијема о животу говорите, дођите међу нас, а ви који сте међу нама, отворите очи, па ћете видети, бићете очевидни сведоци, и ако вам ноле срце кудца за поштење и правду, за слободу и достојанство љутско, ви ћете се стидити, што сте онако говорили и порећи ћете што сте о рајном добру казивали. Онда ћете и сами повикати, да оно није истина што султан говори о равноправности, и да је оно лукавство турско, што влада гони Хришћане у Смирној у обраву Жидова. Ви ћете увидјети, да је њој то двострук интерес, јер прво гони Хришћане савњим законито, а то је њој најмилије од памтљивега, и друго улагује се Инглешкој и оцијем силама, које заштићују жидове, па се уједно тијем показује као љубитељка закона и реда. И тако је свакоме право, само је кукавној раји тешко и све теже!

С ГРАНИЦЕ БОСАНСКЕ, 28. Априла. — (Одоцњено.) — Немам гласа, с којим би вас овеселити могао. Вјечним вапијућим гласом народа морам и ја завапити: Вјечно ропство угрете и измучи грозно рају, род наш. Муке, што настадоше по Косову и данас смртно цијенају срце цијеломе Српству!

Ево о томе само могао сам вам до данас пуно писати, али једно даљина, а још више тешкоћа и опасност пиљати вам дописе, задржавају ме много, а међутијем и видио сам, да вам доста са свију страна пишу о невољама, које подносимо. Но срце згњечено кроз зепицу мупнога ока гони сузу и ја одољети не могу, да вам се ипак не јавим.

О роде мученички, српски роде мој! Мучење је твоје нечувено до данас и морати се дивити сваки како га подносиш. Оно те је упропастило јако, смањно си се ужасно, али ти који си остао, постао си челичан, и ако ни данас у ове тешке, претешке дане неклоњеш, ти ћеш извојевати себи и потомству своје слободу!

Истина, тешко ти је и живити, а камоли повести тако велику борбу, јер те Турци гњавају жешће него пљада, па ни то није доста, него се налази и твојије нестретније синова, који не само да ти не помажу, него ти још и љуто одмажу, но над у Бога и у нашу одважност. Највећма мора свакога Србина болити, што и Свештеника има међу тим нестретницима, свештеника, који би требали да ублажују љуте ране народне. Ја им нећу за сада имена спомињати, али ће доћи час када ћемо их морати ле само изобљачити, него ће им још и народ својим праведним гњевом судити.

Но једно од највећије зала, које је на нама и међу нама, без сумње је злогласни витез Дембвињски, аустријски консуо. Његово црно име разнесено је у „Црногорцу“ и у броширама по цијеломе свијету, и мјесто да се сада очовечи и да заглади своја црна дјела, он продава своје спљетке и тиранство своје. Али ни тешки зулуми турски кроз толико вјекова нијесу упропастили народ наш, па неће се ни његова жеља испунити ма шта радио. Него боље би му било да се за времена још опамети и да мирује, док се није подигла кука и мотика.

Напошљетку да вам јавим још за једну од многвијех мука наших, која је колико грозна, толико с друге стране дична за нас.

Баш на дан св. Васкресења Христова у гламачком кајмакамлуку код Врбе у селу сакупише се околни Хришћани да по закону у освећену чадору свету божју службу послушају и да се Богу Спасу помоле, да им да снаге, да се бједни избаве. Али ни у том најсветијем часу не мегаху се мирно Богу молити. Чујте браћо, и сродни нам и сви народи у Јевропи, шта се догоди!

Тек што се почела служба, испунише се око светиње заштије, Турци гламачки са провиривањем у храм стадоше узнемиравати Хришћане и узеше чибудима дизати платно од освећена чадора, а кроз дуге сејков-днм смрадни унутра гонити. О, Боже, имали правде! О, сунце, како да непомркнуш! О, небо, како да не затресеш муњом и громом и непопјеш хуљитеље твоје!

Служба се некако сврши и народ без празничне радости час прије разбјежи се. Но стари крволок Мушан Капетановић стаде на коњу као звијер разгонити светину и најзад се устреми за једном дјевојком и женом из поштене српске куће по имену Милована Букића. Сиротице када виђеше да су у опасности и да им се никоја помоћ не примиче, плапуше наједанпут жаром части и поштења као праве Српкиње, те као лавице обрну се своје гонитељу и храбро ухвати коња за уздице под бјесним Турчином и оборе Мушана доле с коња, а у том прискоче им и други у помоћ.

Живиле ове Српкиње! А Турчин Мушан и његов род крути, пека зна, да српског рода кћери и сишке није лако гонити! Пред свом браћом хвала дика и понос иска је вама јуначке сестре, јер сте ни примјер сјајни поштења и части оставили. Такве иск буду све Српкиње!

М. САВВИНА, *) 12. Маја. — Ђеки дописник из Боке Которске, у поштованом вашем листу „Црногорцу“ број 18. жестоко се жали на данашње младе калуђере манастира овог говорећи:

1. Да у стара доба држале су се школе по манастирима, те се учила младеж „не само књижи“ него и радњи пољској, и да су манастирске земље служиле, за углед и примјер тежаку; а да су данас постале пустоловином;

2. Да је кућа манастирска „кућа за љепчине, те се једе пије и спава; — приводећи за примјер између — не како г. дописник каже 7 пед 8 манастира бокенш, поглавито М. Саввину, савњивајући њекадашње цијетуће његово стање, и да се по 50 љакова у њему учило.

3. Да је био путнику за одмор, и кућа сиромашка, а данас гонори да је све осим цркве пропало, јер нијесу смјели калуђери потрошити оно сребра из исте од народа празно и запушћено, и да се данас у овом манастиру не учи ни једно љаче, да се земље манастирске не обдјелавају, и да оп пије више кућа сиротињска, јер да је са смрћу старих калуђера све у гроб закопано.

Будући су стари реповали, а млади само једу нију и проводе вријеме у љепости, „принисујући то садањем настојатељу и овом кога је на том мјесту поставио,“ опорочавајући несправедно и пакосно говорећи: да је знала власт духовна што се чини по овом манастиру и по осталој Боки, пак за што га је поставила на то мјесто.

Евоме чистим образом и ведрим челом и бистрим погледом па поље пред цјелим свијетом поштено да том дописнику на преднаведени његов допис одговорим.

1. Што су манастири у стара доба држали школе? Узрок је био тај, што у оно вријеме није није друге школе било као данас, пак за то се по невољи у манастирима младеж књижи учио. Али радњи пољској ни најмање, јер стари калуђери Саввински скоро су све земље по напољени и па трећи днo људма давали и други су их обдјелавали.

А да су исте земље за углед тежаку служиле, узрок је тај што су калуђери баштине све, од приложника новоустраљене винограде, маслине, и куће, бутиге, као од пок. Николе Мусива, Бјелића, Томашевића, и други којима ни јошт на завјештању учињеном, задужбине насљедници стари калуђери испунили нијесу, а ове су у добром и цијетућем стању насљедили, плодове и приходе уживали. ништа ново непривредили, него један по другом уживали кесу збијали, куће неопављали, док су све до крајње пропасти унуштали!

2. Што г. дописник каже да је кућа манастирска за љепчине, који једу нију и спавају, то би се само згодно казати могло. Калуђери имају своје службе као јеромонаси и занимајују црквона. а по извршењу тах. други послова кућни и извајски. А што се тиче јела и пића, то је човјекова потреба, и заслужује угор само онда, кад се у томе прећерује.

А што г. дописник каже да се пскад у М. Саввини до 50 љакова учило, то је јавна неистинитост, јербо те су те Лавре у Боки, да се осим калуђера и служитеља М. 50 љакова уздржавати могло, и у ком је добу то било? јер није доста писати и говорити; него то треба посвједочити ако је истина.

Кад је још М. С. под пок. г. архим. Никанором Богетићем ондашњим управитељем М.

*) Писамо ово изјашњење г. намјесника, јер је у нашем општем интересу да се сазна право стање ствари. Увјерени смо да је то била жеља и намета г. дописника из Боке которске, а ипак да вриједи и нама да то смо и по овота дописа поставили вриједнује речени. Уг

у најцвјетућем стању био бог сам међу осталим рукописним хартијама пашао и списак братства, љака и служитеља, који овако гласи: Назначеније братији дијаков служителеј: Јером. 9 дјаконов два дјаков четри, служителеј два. Од куда дакле искочи љакова 50? Ови су јером. држали парохије као Топлу, Поде, Сасовиће, Саввипу, Кумбор, а најпосље и Дубровник, као што је пок. М. Грумић и О. Герасим Раповац арх. и други, један с дјаконима, остајао у манастиру, други су ишли у милостију. С друге стране капитани поморски и други трговци у свачем су манастир помагали, род земљи је плодородни био пак се од свију страна сабирало и прикупљало, те је М. напредовао.

А данас је све то укинуто. Баштине изоколне испродавате, винограде и маслинаде које су у великом количеству биле у Суторини, Топлој, Подима, Мојдежу, Требесњу, и по другим мјестима, све је продао и тршено од мојих претшественика. А г. дописник отије би да ову љагу баца на данашњег Настојатеља, који тек од 31. октом. 1870. године до данас управља. Ниш је као што је цјелом пароду познато ништа продао, ни изиграо, ни којекваким скитанњем немилостиво разотчијао, него је све на свом мјесту и не само у првама, и у кући по инвентарију предато, него и оно што је придомло и од кога и што је приложено, као што је и купљено и набављено, у истом назначено, као на пр. звоно на старој цркви ново претопљено, покривачи постељни, трапезни, ствари кујинске и друге различите потребе кућне и црквине, које је овај Настојатељ набавио кога г. дописник опорочава хрђавим дјелом. Срамота! Године 1867 у време грађења палепија зида авлиског, и при прекривању пркава живота поштедији није Намјесник овај у змио и спиежњиво доба по Ерденовом и другим мјестима више пута за корисг манастира путовати, те је у ону вакат из подозрјења и главом платити имао, које љепчине не чине.

Очито је свој околним и властма, да се Намјесник сваки дан пашти и труди о напредку манастира, за ког сам се на Његово Величество по толико пута обраћао ради поправљења куће овог самостапа, ком се подпоможењу подупо и то на скоро надам. „Суди Господи обидјацих мја, и побори бојуцих мја. Прими оружје и счи, и востани в' помоц моју.“

(Свршиће се.)

„ПРАВОСЛАВИЈЕ И АУСТРО-УГАРСКИХ СРБА ЦРКВЕНО-ШКОЛСКИ САБОРИ ОД 1864 ДО 1872. ГОДИНЕ.“ Под овим насловом изшла је скоро у Биограду у државној штампарији књижица написана једним сиромашком, по чистој вјери у православију стојећим, који се једва хљебом храни, и којег је један од наших прештественика (говорећи владикама, за које на другом мјесту сам вели: Аче кто досадит епископу: да будет извержен. пр. 55. свет. Ап.), до оне спротинје догнао. (стр. 28.) Но иза овог скромног посљедоватеља торквемадова, јамачно се крије нека виша преподобна брада, до зла бога озлојеђена на саборску већину, која се, као што је познато, ушла била из петнијех жила, и да се разениању имовине црквине од стране светих и особито преподобних отаца, на крај стаје; и да се јавно подучавање код угарски ерба у бољи ред доведе. Човјек се мора зачудити кад споменуту књижицу узме да чита, те види како се у њој чисто проиституира толика сила навода из св. писма, из црквенијех канона и из списа светијех отаца; и то с поглавитом намјером исеченом, да он свој јед до два чане изциједи и да докаже да је инквизициона управа у цркви најсходнији начин да се с истом црквом владати може. О буји и несмјсленици! Та ко је криш, што су се на споменутим, не црквеним саборима по просто народним конгресом, доста многи недовољни изгреди догодили, до сами овом подобни надувењаци, који се бијаху навикли под кришком православља, по својој црвој вољи живити, по својој развраћеној вољи гудити, црквену имовину гутати и кроз савколик свој живот плагодити и перадити о винограду божјем. Тај огромни познаваоц св. писма, канона и отаца, догаден се завоо да је збркао црквено-школски конгрес са сабором (концилиумом); а није се обзирао да је тај конгрес српском пароду у Угарској удјељен милошћу Леополдовом, па да су у њему вагда сједила, поред духовнијех, мирска и војена лица, која су се бавила само о њским дисциплинарним црквеним уређењима и

школскијем пословима, а догмата право-славне вјере, нијесу се ни мало ни веле дотичала. Да ово буде писац на ум узео, онда нити би конгрес са сабором брвао, нити би се смио усудити да назаренство подмеће људима, који су се срчано заузели да приврну имовину и школе у ред доведу, видећи пред својим очима ће им црква пропасти, ће им школа немилостиво вазадује; па рекоше: кад пећете ви, онда ћемо ми. — Срамота нам је пред свијетом, а грехота пред Богом, мислити да ваља века стара правила данашњем времену аплицирати. То би значило цркви порицати право да се она може спољно развијати у складу са духом времена; то би значило цркву у назадку оставити, и тим јој пронаст издупети. Зар не знамо сви како су многа стара правила данас у јавној оприједи и с правним и са социјалним гледиштима, те се не могу и не смиједу у цркви православној за ништо употребити нити на што упоравити. Но сачувањем у цјелини црквених догмата, сачувало нам се је свуд православље цијело и ненарушиво; и заиста уређивање цркве и школе не може га па и неће га оборити, по још боље подигнути и утврдити. Ако се по њеко и залети у нечем, ако се и по њекоји изгред и учини (а тога је бивало и на екуменичким саборима), неће ипак код српскога народа цркви православној угинути; пошто је сваки Србин дубоко увјерен, да је то његова вјера, за коју је он гинуо, и за коју је вагда готов погинути. — Ми увиђамо дакле, из којих је побуда споменути духовни либел потекао; разумјевамо зашто се у њему каже, да је „Народњак“ образива под којом се свашта може и смје чинити! „зашто ли се вели да нема ништа луђе на свијету него један народ, који је једне и исте крви, једног и истог језика, једне и исте вјере, у два табора дијелити и то још у црковном становишту!“ Па разумјевају све ово, отворено тим старојерцима могли би смо повикнути: „Јуди божји, руке на прса, па нам одговорите, за што се ви тако за православље страшите: је ли то Бога ради, или ради нашега тобољца?... А што се тиче нашег мишљења о народњаку; може и он бити образива, док му ту образиву дјела с лица не отргну, без чега никако не може проћи, пошто је народњак: свјетло чело и поштено дјело, па ако је дјело неваљало онда је и чело срамотно; и управ због тога дијеле се људи на два табора, чак још и у црковном становишту, ма да су они исте крви, истог језика и исте вјере по називу; јер у самој ствари Христос каже да није вјера права оних који визу: Господе, Господе; а не творе вољу оца небеснога.“ — Има српски народ по несрећи доста које чега што га упропашћује и што не да из верига пошнети се, па би ваљало да барем они, који се очевима и учитељима цркве и народа величају, незадају дубљих рана ни цркви ни народу са својом несмотреном интолеранцијом, са својим несретним мишљењем да су они сами непогрјешиви, а сви остали да грјеше, само ако се с њима у свему и по свему не слажу и не подударају. Проузјала су она времена кад се свијет апатема плашио; и кад помислимо, да је вама Исусом препоручено: „не куните, не благосиљајте,“ онда све ваше анатеме, не могу се пикуд друго но опет вама на грјеме свалити и узроком ваше вјечите пропасти бити, што Бога непослушасте, на поштене људе клеветасте, и на своју рођену браћу сваку злу ријеч произнесосте. И за то нек такови мапшијаш прими као антидот свом отрову оне ријечи Спаситељеве: „врачу исцјели се сам“ и тврдо нек вјерују, да само онај смје водити труп из туђега ока, који је већ брвно из свога извукао. *)

*) Пошто се писац није потписао ни на овој књижици, нити се где на другом мјесту као такав јавно, саопштавамо овдје једно писмо свештеника Василија Поповића из Мошорина, с којим је спровео те књижице нашег преосвештеног митрополита г. Илариона. Ако исти свештеник није писац оне књижице, као што држимо, онда нека се бар зна, да је он тај, иза кога се крије „виша преподобна брада“. Писмо нам је случајно дошло до руке и ми се не бојимо прекора од стране нашега г. митрополита, што то писмо без знања његова износимо на јавност, јер познавајући напредне мисли његове и његов слободни дух, увјерени смо, да и сам осуђује тенденцију оне брошуре. Писмо гласи:

„Ваше високопреосвештенство, господине православни владико!

Слободан сам високопреосвештенству Вашем данашњом поштом у крајобанду 5 екземплара својих књижица под насловом „Православље“ прислати, а толико исто посладох и управи школа црногорских, и два екз. уредништву новина „Црногоран“, но овима другима без и једне речичке спроведено с тога, што сам рад да за сад свакоме не буде знаво да сам ја сачинио те књижице. — У колико сам као православни и то селски свештеник, у данашњој овдашњој православној погубици, своју свештенослужитеља дужност с истом књижицом оправдао.

Василије ПОПОВИЋ.

нека Ваше високопреосвештенство благозволу расудити, ут моје истинско увјерење, да је овдје у свем онако, као што у књижици казујем. —

Препоручујући се у отачански пријем с најдубљим страхопоштовањем Свету архијерејском Вашем високопреосвештенству десницом цједујући јесах

Високопреосвештенства Вашег у Мошорину, на Багровјести 1872.

православни син
Василије Поповић
свештеник.

ЦЕТИЊЕ, 19. Маја. — Наш пријатељ г. Јован Сундечић изабран је прошлога мјесеца за дјелствителнога члана „Благотворителног општества св. Кирила и Метода“ у Одеси. Скоро у исто вријеме именовало га је и которско пјевачко друштво „Јединство“ својим почасним чланом.

— 19. Маја. — Јавили смо још прошле године, да је по ријешењу наше владе установљена на Цетињу војничка банда. Прошло је доста времена док су све нужне припреме учињене и редовно учење почело је тек од скоро. И у толико нам је милје, што можемо јавити, да је за ово кратко вријеме ова музикална школа јако напредовала под вјештом управом вриједнога капелника г. Шулаца. Судећи по досадашњем успјеху и по труду учитељевом и по постојаној вољи и бистрини учеће се момчади, можемо се слободно надати, да ћемо брзо чути први јавни покушај наше банде.

НОВОСТИ.

— Из Шиде, (сријемска жупанија) добисмо овај телеграм:

„Народни кандидат, Живко Одић изабран са 216 против 38 гласова. Одлушено весеље у народу.“

Овај врли родољуб био је и лави изабран у истом срезу за народног посланика на сабор. Па судећи по томе и по другијем вјестима, које јављају да је дични Карловац већ изабрао д.р. Маканца, и да су и по другијем мјестима избори народњака, сугурни, очекујемо са извесношћу, даће народна стража имати опет своју огромну већину у сабору.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Зраком ће се гонити кола.) Њеки д.р. Теодор Канисиус из Ауроре у држави Иллиноис пише, да су у Чикаго њешто знаменито изумили. Жељезничка кола која иду по цестама, неће одсад већ вући коњи, него ће их гонити стиснути зрак. Градско вијеће и трамвајска друштва у Чикагу одлучила су по свем граду поградити кола по том новом суству. Трамвајско друштво гради већ у западном дијелу града једну пругу, на којој ће кола гонити компририрани зрак. По другим пругама вози се још и стару, јер изумитељ није досегао поградити доста стројева. Трошка ће бити на stroj само шестина колника сад на коње. Та кола могу се уставити све једно као и кад су под њима коњи.

(Потрес у Калифорнији.) Било је учених људи, који стално тврдише, да вулваничке силе сад већ непреображују у велико обличја земљи, да смо већ из те добе умакли. Ал где што се у Калифорнији стаја. Ошће је од потреса пукла земља на 35 енглеских миља дужине, а пукотина је мјестимице и преко 40 стопа широка. У Тибет Рауху пропало је четрдесет рали земље седам стопа под лог околних земаља. Језеро Биг — Авенс дигло се је за четири стопе. За трешње узаврила је и прелила се ријека Авенс преко обала али тако, да је множина и већих риба остала на копну, кад је вода одсегла. У Лоне Пине пропаде комад земље на три миље дужине за седам осам стопа. На цијелој тој дужини сад је, као зид, гдје прије бијаше чиста равница. Тао је испуцато на небројним мјестима. Рајеке Керн и Авенс за трајања потреса промјениле би чешиће свој ток, тако да се на многим мјесту могло коном преко корита, јер је вода натраг потекала.

ПОЗИВ НА УПИСИВАЊЕ.

Наумио сам, да издам лик д.ра Светозара Милетића, као дрворез. На то ме је навело особито то, што до сад Срби још немају Милетићева лика у онаком облику и величини, као што би приличило, јер литографисани лик, који

се досад растурао по српскоме свијету, веома је мален.

Лик овај, што ћу га ја издати, биће поирсе у наравној величини. Величина је три стопе у писину и двије стопе у ширину. Израда ће лику бити врло укусна, за што већ јемчи име првог дрворезног завода г. Паточке у Прагу, гдје ће се лик радити.

Цијепу лику ставио сам, што сам могао мању, на име 1 ф. а. вр. по комаду, јер ја у томе не тражим никакве особите хасне за себе, него само да ми се исплате трошкови. Ко наручи 10 комада добиће бесплатно једанајести.

Лик ће бити готов крајем мјесеца Јуна, а дотле молим да ми се јаве сви они, који су га ради имати, да знам, у колико ћу га комада издати. Кад лик буде готов, ја ћу га свима уписницима послати per Nachnahme.

Ако ме п. н. општинство српско потпомогне у овоме моме првом подузетку, онда ћу за овим ликом издати ликове још и других знаменитијих Срба.

Умољавају се славна уредништва осталих српских листова, да и у својим листовима јаве о овоме.

У Повоме Саду, 22. Априла 1872.

Ф. ЛАДИСЛАВ ТИТЕЛБАХ,
професор у варошкој реалци.

СТЕЧАЈ.

На упразњено мјесто надзорника црногорских основних школа.

Дужност је надзорника да се стара о напретку појерених му школа, да надгледа рад учитеља и њихов успјех у школама. За то он мора сваке године најмање једном у години обићи све црногорске школе; а бар сваке треће године држати за све учитеље ускупа један практичан курс, да их поучава напреднијем методичном предавању. —

Плата му је на годину 100 наполеондора (или 800 форинта у сребру) и 200 форинта у име станаине; — а при посјећивању школа по Црној Гори и путни трошак. Путна трошка даје се при ступању у званије опијема, који би долазили из даље 100 форината; а онијема из оближњих крајева даје се наплата путнице од размјерно њиховом мјесту, од куда би дошли.

Од искача на ово мјесто захтјева се: да су са добрим успјехом свршили приправнички учитељски завод и да су и практично вјешти у предавању по новом методу, ког је увео у српске школе г. д.р. Натошевић.

Који жеде да заузму ово мјесто, нека се са нужним свједоцима најдаље до Петровадана ове године обрате на високопреосвештеног митрополита цетињског г. Илариона.

На Цетињу 17. Маја 1872.

Милан Костић.

ТЕЛЕГРАМ „ЦРНОГОРЦУ.“

ЗАГРЕБ, 17. Маја, у 9 сати у вече. — У Загребу изабрани су за саборске посланике у сва три котара народњаци, у унутрашњости земље већина народњака. Уз силну, нечувену борбу побједа сјајна. Радост неописана! —

Заиста, с неописаном радошћу примисмо прошле ноћи овај телеграм. Изчекивали смо га с највећим нестрпљењем и чекање наше награђено је с највећом радошћу. Побједа, коју је јуче одржао српско-хрватски народ у Аустро-Угарској значајнија је од сваке његове досадање. Борба је мучна била, али за то и успјех слаћи, слава већа. Синови народни, дични изборници, наоружани потпуним и најочитијим појерењем народним сада ће моћи мирним, разборитим духом поћи на посао. Успјех рада њихова на томе пољу одговориће без сумње величини ове побједе. Дај Боже!

Телеграм овај стигао нам је, кад смо већ завршивали лист, и за то немогосмо њиме украсити чело данашњег листа и пропратити га по вриједности и значају. Но то ћемо учинити у идућем броју. Сад — слава неуморним народњацима, који радише да народ побједа! Слава народу, свјесном и одважном, који је побједа!

Властник Ј. СУНДЧИЋ.